

In Memoriam Dirk Frieling (overleden op 6 april 2011; Dirk Frieling is 73 jaar geworden)

Door Adri Duivesteijn

*Het IJmeer in het zomeravondlicht.
Ik weet, dat laat zich niet beschrijven.
het beeld zal in mij opgeslagen blijven,
geheel onvindbaar zonder dit gedicht.*

Dit gedicht, 'Pro Memorie 1', is van de hand van Dirk Frieling, gepubliceerd in het zojuist verschenen boek 'DIRK, onbewezen zaken uit het gerijmde'. Dirk laat daarin zien dat, "geheel onvindbaar zonder dit gedicht" gedachten pas dan haar bestaansrecht verwerven, wanneer zij letterlijk met het potlood zijn opgeschreven en, jazerker, zijn uitgewerkt en "tot plan" zijn verheven.

Opnieuw in zijn eigen woorden:

*Er is een plan,
Ik weet er niet het fijne van.
Zoals ik je ook niet vertellen kan,
wat precies en waar precies
en wie precies wanneer precies of hoe dat precies in elkaar zit.
Maar wel weet ik dit,
er is een plan
(...)
dus nu ter zake.
Er is een plan.
Ga dat nu maken.*

Was het dit besef dat Dirk Frieling in 1971, tijdens een vakantie in Zeeuws Vlaanderen, deed besluiten in te gaan op die uitdagende advertentie van de Rijksoverheid met die vragende titel: 'Burgemeester van zo'n nieuwe stad?'. Het moet hem getriggerd hebben. Een jaar later was hij hoofd van het projectbureau, dat belast was met het 'Project Almere'. Dirk Frieling werd daarmee verantwoordelijk voor wat misschien wel de meest unieke nieuwe stad in Nederland is geworden. Een stad die niet alleen in Nederland maar ook ver daarbuiten zijn gelijke niet kent. Midden in het open polderland, gemaakt en maakbaar.

Dirk Frieling trof in zijn projectbureau een verzameling individualisten, elk met een eigen achtergrond en een eigen idee over 'the road to Almere'. Het was de tijd dat hiërarchieën wankelden, en collectieven stonden voor nieuwe vormen van leiderschap. Maar maak je zo een nieuwe stad?

De verhalen over vroeger zijn eenduidig. Van aantreden af nam Dirk Frieling het

initiatief zoals hij dat later nog zo vaak zou doen. Nieuwsgierig, onderzoekend, uitnodigend, luisterend naar de vele verschillende inzichten, argumenten wegend om uiteindelijk gedecideerd richting te geven in wat zijn inziens de rode draad zou kunnen gaan worden in het 'Project Almere'. Zijn zoektocht was, alsof het een toneelstuk of een musical betrof, gericht op de kern van het verhaal, om deze om te zetten in één heldere vertelling, om vervolgens betekenis te geven aan al die afzonderlijk rollen van de spelers die zouden bijdragen aan het door hem geregisseerde stuk 'Project Almere', dat uiteindelijk zou worden tot die stad van blauw en groen voor mensen van vlees en bloed.

Dirk Frieling, de regisseur.

Misschien maakte dat hem wel tot de juiste man op de juiste plaats. Niet de grote ideoloog, al helemaal niet de alleenheerser, maar wel degelijk de visionair die vaak bescheiden maar o zo pertinent de opdracht helder voor zich zag:

*Nederland is werk van eigen handen.
Alles krijgt van ons een eigen plek:
de mussen in de goot,
de kikkers in de sloot.
Want zo schrijven wij het voor in ons bestek.*

(...)

*Nederland is werk van eigen handen.
Nuchter. Introvert. En eigenwijs.
Tussen land en zee,
omstreeks N.A.P.
daar ontwerpen wij een eigen paradijs.
Dat behoort tot onze burgerlijke taken.
Willen er zo graag, willen er zo graag,
willen er zo graag iets moois van maken.*

Dirk Frieling wist als geen ander dat iedere potloodstreep het leven van alledag voor honderduizenden zou gaan bepalen. Geladen met zijn intense ervaringen van het wonen in de Bijlmermeer, wist hij dat de kans op goed wonen, de kans te kunnen ondernemen, de kans om samen één samenleving te worden nú zouden worden vastgelegd. Ja, nú werd de basis gelegd voor al die toekomstige Almeerders, om trots te kunnen zijn op de plek waar je geboren bent, de stad van je jeugd, van waaruit je de wereld zult gaan ontdekken.

*Nederland is werk van eigen handen,
willen er zo graag, willen er zo graag,
willen er zo graag iets moois van maken.*

Maar over "wat moois" is kan men heftig van mening verschillen. Het 'Project Almere' werd volop deel van polemieken en pennenstrijd. Zomaar midden tijdens

de Nieuwmarktrelen, die ons de landdrost Hans Lammers schonken, vonden Aldo van Eijck en Theo Bosch tijd om Almere te verguizen. Zij, zo meldden ze, zouden nooit, ja, zelfs principieel, een opdracht tot bouwen in Almere aanvaarden. Want Almere was overloopstad, slaapstad, suburb. Almere was de antistad.

Het kan niet anders dan dat dit discours onder vakgenoten Dirk Frieling pijn moet hebben gedaan. ‘Zijn stad Almere’ werd wel heel erg weinig tijd gegund om echt stad te worden. Gek eigenlijk, want heeft een stad niet ook jaarringen nodig, de tijd voor meerdere generaties en zeker ook voor alle transformaties, waardoor een eigen identiteit ontstaat? Je zou het de critici eigenlijk niet behoeven uit te leggen.

Maar het kan verkeren. Jaar na jaar werd Almere groter, sterker en ontwikkelde een eigen identiteit met zijn kernen met water en groen. En het moet voor Dirk Frieling toch heel even aangenaam zijn geweest dat eerst Aldo en daarna Theo, of was het andersom, hun ‘principiële bezwaren’ terzijde legden, om met hun werk ‘die antistad’ te verrijken. Maar de echte vuurproef moest nog komen; kan Almere groeien?

De Structuurvisie Almere 2.0 laat daarover geen misverstand bestaan: “Almere kan ook groeien. Nu Almere opnieuw voor een aanzienlijke opgave staat wordt duidelijk welke kansen de Ameerse Foundings Fathers creëerden toen zij het idee van een klassieke stad verwierpen, en in het structuurplan Almere (1977) kozen voor een meerkernen stad. Het plan dat aanvankelijk werd verguisd blijkt nu een solide basis voor de ontwikkeling van een volwassen, gezonde en duurzame stad.”

Deze erkenning moet ook voor Dirk Frieling een verrassing zijn geweest. Hij vertrouwde mij eens voorzichtig toe, kijkend met een bijna guitige glimlach, alsof hij op het punt stond een bekentenis te doen, dat hij “na zoveel jaren omringd te zijn met sceptici, niet precies wist hoe om te gaan met zo’n ruitelijke erkenning”. En het was duidelijk dat, hoe Dirk Frieling ook van zijn Almere overtuigd was en de ander niet zocht om zijn eigen gelijk bevestigd te krijgen, zichtbaar genoot van deze rehabilitatie van het plan.

Het werd tijd om, meer nog dan daarvoor, een verbinding te leggen tussen verleden, heden en toekomst. De makers van de plannen van toen moesten opnieuw deel worden van de toekomst van Almere. Dirk Frieling kwam terug in zijn Almere, nu als voorzitter van de welstandscommissie. Maar Dirk Frieling komt nooit alleen. Zijn binnenkomst bracht ons meer. Hij bracht ons continuïteit, riep op tot aandacht voor ruimtelijke kwaliteit. Vriendelijk, beleefd, maar soms wel heel pertinent.

Ik wil u het laatste voorbeeld niet onthouden: Dirk Frieling ontdekte dat de nieuwe meldkamer van de politie weliswaar bij de Stichtsebrug zou worden geplaatst, maar... aan de kant van Zeewolde. Wij hebben het geweten. De vriendelijke en beleefde voorzitter van de Welstandscommissie bracht het als

volgt onder woorden: “Wij voelden ons verplicht om u te melden dat onze commissie unaniem geschokt is door de voorgestelde situering van dit gebouw. Wij ervaren dit gebouw op deze plek als letterlijk misplaatst, en wel om de volgende redenen.” Ik zal u de litanie besparen, op de afsluiting na: “(...) deze hoogbouw als typisch *stedelijk* ‘landmark’ vernietigt juist dit bijzondere punt als *landschappelijk* ‘landmark’, ook van het water af gezien.”

De brief van de welstandscommissie, ik bedoel eigenlijk van Dirk Frieling, sloeg in als een bom. Dirk Frieling kon niet worden genegeerd. In zijn laatste brief aan de secretarissen van de welstandscommissie van 20 februari jl. zijn zijn laatste regels: “Adri belde mij om te melden dat hij actie heeft ondernomen met betrekking tot het meldpuntgebouw van de Stichtsebrug, en dat hij hoopt de zaak in beweging te hebben gekregen, een en ander in overleg en met instemming van de burgemeester. Onze actie heeft dus toch iets opgeleverd.”

Als u straks Almere binnen rijdend de meldkamer, een icoon van zeventig meter hoog, aan de linkerkant ziet staan en u in vrijheid rechts het landschap overziet, denk dan nog even aan Dirk Frieling, die zijn opvattingen tot aan het einde toe trouw bleef.

Een stad vormt zich letterlijk doordat er nieuwe lagen bijkomen. Het geeft klank en kleur. Het is echter ook een trieste onvermijdelijkheid dat met het overlijden van één van de Founding Fathers Dirk Frieling, Almere alweer wat meer volwassen geworden is. De plannenmakers die het nog allemaal zelf kunnen navertellen worden schaarser en schaarser. De verhalen uit de eerste hand maken plaats voor de verhalen uit de overlevering.

Wat niet mag gebeuren, is dat de mensen van het eerste uur vergeten worden, dat de verhalen verloren gaan. Juist nu, met het overlijden van Dirk Frieling, dringt zich meer en meer de vraag op hoe die rijkdom van de wording van de stad Almere opnieuw betekenis kan krijgen. Hoe kunnen wij het fenomeen ‘mensen maken de stad’ laten beginnen bij een herinnering aan de Founding Fathers? Het gemeentebestuur van Almere zou heel graag, samen met Titia, willen bezien hoe wij ergens in Almere - en is er een mooiere plek denkbaar dan het Museumbos? - een plek en plaats kunnen creëren waar een ieder van ons, maar vooral de Almeeders die ons nog zullen volgen, kan terugkeren naar de tijd dat deze stad werd gemaakt; gemaakt door de mensen van het projectbureau Almere, onder leiding van die altijd bijzonder stijlvolle, bescheiden maar tegelijkertijd zo pertinente regisseur, Dirk Frieling.

*Nuchter. Introver. En eigenwijs.
(...) daar ontwerpen wij een eigen paradijs.
(...) willen er zo graag, willen er zo graag,
willen er zo graag iets moois van maken.*

Adri Duivesteijn
Uitgesproken tijdens de begrafenis van Dirk Frieling
13 april 2011